

СКРИТ ПРЕД ОЧИТЕ

РЕЙТИНГЪТ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ ДАВА ЦЕННА ИНФОРМАЦИЯ ЗА КАНДИДАТ-СТУДЕНТИТЕ, НО ВСЕ ОЩЕ НЕ Е ДОСТАТЪЧНО ПОПУЛЯРЕН СРЕД ТЯХ

Мартин Димитров | martin.dimitrov@capital.bg

Кандидатстването за университет е един от първите сериозни избори, с които повечето млади хора се сблъскват в живота си. Изборът на специалност, градът, учебното заведение – все трудни въпроси за който и да е 17-18-годишен гимназист.

И докато в чужбина, особено в САЩ и Великобритания, кандидат-студентите и техните родители задълбават в тонове информация, която им се поднася от университети и специализирани издания с годишни класации на университети и направления в България сякаш споделянето „от уста на уста“ остава водещият метод за избор.

Това няма нужда да е така – от 2013 г. насам в интернет и на хартия разполагаме с първата Рейтингова система на висшите училища в България, която посочва по напълно обективни критерии къде се намират всеки университет и всяка специалност спрямо конкурентите им. Един бърз поглед може да онагледява какви са разликите в средните доходи на завършилите една специалност в Пловдивския университет и във Варна например. Или на какъв престиж сред студентите се радват специфични специалности. Както и колко цитирани от международни журнали са публикуваните научни трудове на преподавателите и докторанти в дадена институция.

Нещо повече – част от информацията, която се събира при формирането на рейтинга, служи като инструмент за подобряването на политиката за финансиране на висшето образование

и определя размера на средствата за издръжка на обучението на студентите в държавните университети според качеството на обучението.

Курс към прагматизъм?

„В последните години се наблюдава по-прагматичен подход при приема във ВУЗ и това се дължи на осведомеността на кандидат-студентите“, каза министърът на образованието Красимир Вълчев при представянето на рейтинга в края на 2017 г. Но дали наистина рейтингът постига една от водещите си цели – да подпомага ефективно учениците да направят информиран избор относно потенциалната си бъдеща реализация в различните университети и специалности? Данните сочат обратното.

В своя доклад „Мониторинг на реализацията и миграцията на завършилите висше образование“ за периода от 1.01.2013 г. до 31.12.2015 г., публикуван през април 2017 г., Сметната палата установява, че „Рейтинговата система на висшите училища е непопулярна сред анкетираните по време на одита 9095 ученици от 11 и 12 клас в цялата страна“. Според анкетата 70% от тях не са запознати със съществуването на системата, а много малка част изобщо са я използвали за някакви цели – едва 13 на сто.

Тоест, въпреки че теоретично системата е насочена основно към кандидат-студентите, за да им помогне с избора на специалност, тя не го прави. „След вече седем издания не можем да

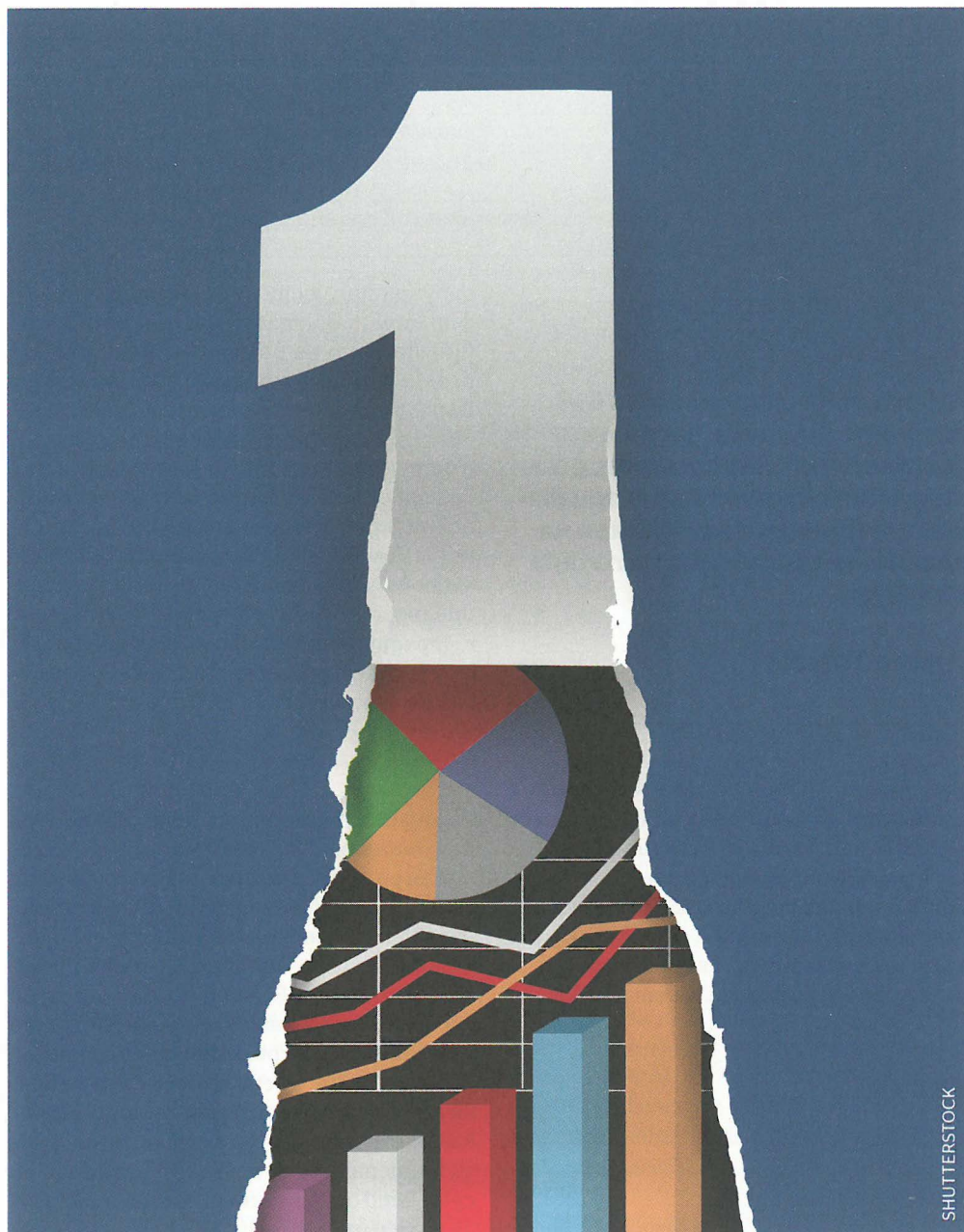

В училищното образование не е провеждано изследване, което да дава отговор доколко учениците и техните родители базират решенията си за избор за последващо професионално развитие на информацията от данните, достъпни в рейтинговата система през последните почти осем години.

Мирела Хагжиева,
образователен експерт

твърдим обосновано, че [системата] изпълнява еднозначно тази роля. Но не поради слабост на инструмента, а по-скоро заради по-тясната му употреба – от ръководството на МОН за промяна в държавната политика и от ръководствата на висшите училища при взимането на управленски решения“, смята образователният експерт Мирела Хагжиева, участвала в разработването на рейтинговата система.

„В училищното образование е провеждано изследване, което да дава отговор доколко учениците и техните родители базират решенията си за избор за последващо професионално развитие на информацията от данните, достъпни в

SHUTTERSTOCK

рейтинговата система през последните почти 8 години“, казва Хаджиева.

Борба с митове и предразсъдъци

Факт е, че в седемте години, откакто консорциумът между МОН, институт „Отворено общество“ и софтуерната компания „Сирма“ изготвя рейтинга, има няколко направления във висшето образование, които показват трайна тенденция при реализацията на завършилите в последните пет години – висок осигурителен и облагаем доход и почти нулева безработица. Въпреки това няма сериозна подкрепа от страна на държавата за тях, нито пък студентите се насочват приоритетно към тях.

Мирела Хаджиева дава пример с две такива специалности - „Информатика

и компютърни науки“ и „Математика“, които имат изключително високи показатели. Осигурителният доход на завършилите професионално направление „Информатика и компютърни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2017 г. е 2226 лв. а в „Математика“ - 1852 лв., около два пъти над средния за всички висшисти (1075 лв.).

Въпреки това обаче от 2012 г. до 2017 г. обучаваните в направление „Информатика и компютърни науки“ във всички висши училища, в които е акредитирано направление, са нараснали от 7690 на 7854 души. „Тоест за пет години броят е нараснал с около 2 процентни пункта“, казва Хаджиева.

Процесът на обръщането на учениците към тези професии е осъзнат >6

Влезте и вижте сами

За да се пребори описаният недъг на системата, тя трябва да се популяризира и използва по-често от кандидат-студентите и техните родители. Функционалността ѝ, която само се подобрява в последните години, позволява на всеки да работи с огромното количество данни, които рейтингът съдържа. Те са достъпни на уеб портала rsvu.mon.bg/rsvu3/.

Освен това могат да се създадат собствени класации, като се избира измежду многото индикатори и се определят техните относителни тежести. За вас е по-важен средният осигурителен доход в избраната от вас специалност? Можете да подредите университетските направления, като поставите този индикатор като водещ. За вас от ключово значение са възможностите за международна мобилност и научни изследвания - сложете тези индикатори с най-висока тежест и създайте собствена класация. Искате да минимизирате риска от безработица? Вижте от кои университети излизат най-малко безработни. Впрочем по данни от рейтинговата система тенденцията е за намаляване на безработицата в 40 от 52-те професионални направления, така че няма много поводи за притеснение (засега).

Индикаторите са разделени тематично в шест групи според основните категории, по които се оценяват висшите училища. Класациите, които „Капитал“ ви предоставя, са базирани на 100% на индикаторите, включени в Група б: Реализация на пазара на труда, които проследяват професионалната реализация на завършилите студенти след дипломирането им.

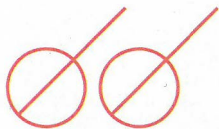
rsvu.mon.bg/rsvu3/

и е свързан с известно отрезвяване и отърсване от митовите и стереотипите в избора на професия, смята Томчо Томов, ръководител на Националния център за оценка на компетенциите към Българската стопанска камара (БСК), но и добавя, че това се случва най-вече заради публичната информация за високи възнаграждения в съвременните високотехнологични сектори.

Още по-интересна е ситуацията при професионално направление „Математика“. Там нивата на безработица са отново по-ниски от средните в съответните региони, в които се провежда обучение, а доходите – значително по-високи. „През 2012 г. в професионалното направление са се обучавали 621 студенти, а през 2017 г. – 435 за цяла България. Студентите са намалели с около една трета“, казва Хаджиева.

„Данните са налице – перспективно и доходно е да учиш в тези две професионални направления. Но дали тази информация се използва от учителите и от

Изборът на специалност във висшето училище често не е достатъчно информиран, достатъчно осъзнат като призвание и не винаги е адекватен на реалното състояние на пазара на труда.

Томчо Томов,
БСК

експертите в карьерните центрове в основните и средните училища? Прави ли МОН нещо, така че тази информация да се разпространява и използва в основните и средните училища? Изследване на това как учениците решават къде и какво да учат няма“, завършва тя.

„Изборът на специалност във висше-

то училище често не е достатъчно информиран, достатъчно осъзнат като призвание и не винаги е адекватен на реалното състояние на пазара на труда. Върху мотивите на младите хора оказват въздействие множество погрешни представи и нагласи, свързани със собствените им възможности и с перспективите в бъдещата им реализация“, казва Томов и добавя, че все още битуват митове за „престижни професии“, за специалности с „леко обучение“, за професии с „традиционно високо възнаграждение“, за вземане на диплома, а „пък после да се мисли накъде...“

Само началото на битката за качество

Разбира се, системата тепърва набира популярност. Георги Стойчев, изпълнителен директор на институт „Отворено общество“, който е част от консорциума, изработващ рейтинга, казва, че рейтинговата система в интернет е практически достъпна за всеки и до момента уеб страницата има над 300 хиляди уникални посетители. „Вероятно чрез институционални усилия също може да се направи повече за популяризиране на данните, като се използват различните механизми за карьерно ориентиране в рамките на средното образование“, смята той.

Роля имат и висшите учебни заведения, които трябва да се борят както за намаляващия по демографски причини брой студенти, така и с конкуренцията от достъпно и качествено висше образование в цяла Европа. „Много от висшите училища използват данни от системата, за да открият конкурентните си предимства в хода на кандидатстудентската кампания. Откакто съществува системата, наблюдаваме и тенденция на увеличаване на научните публикации на български висши училища в международно признати научни издания, което е признак, че стимулите, създадени чрез рейтинговата система, започват да оказват въздействие“, казва Стойчев.

Но като се има предвид, че университетите рекламират системата само когато трябва да се похвалят с високи резултати по конкретна специалност, остава нуждата от повече промотиране на

К | ОБЛАГАЕМ ДОХОД НА ЗАВЪРШИЛИТЕ СПОРЕД ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ

(лв.)

Професионално направление	Доход*
Информатика и компютърни науки	2 212.79
Математика	1 963.82
Комуникационна и компютърна техника	1 698.56
Обществено здраве	1 662.24
Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми	1 661.00
Металургия	1 602.66
Военнодело	1 511.78
Фармация	1 405.06
Медицина	1 398.88
Електротехника, електроника и автоматика	1 390.32
...	
Средна стойност	1 148.54
...	
Социални дейности	800.30
Стоматология	757.63
Педагогика	755.60
Педагогика на обучение по...	727.31
Музикално и танцово изкуство	726.28

*Среден месечен облагаем доход на завършилите професионалното направление в български висши училища през предходните 5 години по данни от НОИ и АдминУни.

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България, 2017

К | ОБЛАГАЕМ ДОХОД НА ЗАВЪРШИЛИТЕ СПОРЕД ВИСШЕТО УЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ И НАПРАВЛЕНИЕТО

(лв.)

Висше училище, професионално направление	Доход*
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Информатика и компютърни науки	3 494.51
Американски университет в България - Благоевград, Администрация и управление	3 061.45
Нов български университет - София, Информатика и компютърни науки	2 971.74
Технически университет - София, Комуникация и компютърна техника	2 525.86
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Математика	2 388.12
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Икономика	2 354.88
Медицински университет - Пловдив, Обществено здраве	2 320.46
Американски университет в България - Благоевград, Икономика	2 256.23
Американски университет в България - Благоевград, Информатика и компютърни науки	2 248.64
Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ - София, Машинно инженерство	2 210.39
...	
Средна стойност	1 148.54
...	
Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград, Машинно инженерство	547.02
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Театрално и филмово изкуство	546.65
Театрален колеж „Любен Гройс“ - София, Театрално и филмово изкуство	544.66
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Музикално и филмово изкуство	543.93
Медицински университет - Плевен, Социални дейности	437.79

*Среден месечен облагаем доход на завършилите професионалното направление в български висши училища през предходните 5 години по данни от НОИ и АдминУни.

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България, 2017

рейтинга. „Досега единствената реклама, правена от МОН в гимназиите, се състои в разпрацането на няколкостотин плаката до регионалните управления по образованието през 2015 г.“, разказва Мирела Хаджиева и добавя, че липсват информационни кампании за ранно кариерно развитие.

Според проф. Пепка Бояджиева от Института за изследване на общества и знанието към БАН, която активно е участвала в създаването на рейтинга, пречките, пред които се изправят поддръжането и развитието на рейтинговата система в бъдеще, са два вида. Първите са ситуационни, породени от особеностите на българската академична среда, и се отнасят до степенята на доверие на академичната общност и широката общественост към подобни инструменти, финансовото обезпечаване на рейтинга и начините на неговата (не)употреба. Вторите произтичат от самата специфика на правенето на рейтинги на висшите училища и най-вече от трудността да се дефинира и измери качеството на висшето образование.

Последното не важи само за България, а и по принцип. „За това колко е трудно да се осъществи надеждна сравнителна

оценка на качеството на висшето образование ясно свидетелства и неуспехът на проекта ANELO (Assessment of Higher Education Learning Outcomes, „Оценка на резултатите от висшето образование“). Инициран от ОИСР, проектът е замислен като аналог на програмата PISA за средното образование с цел измерване на знанията и уменията на випускниците на висшите училища“, казва Бояджиева и добавя, че редица утвърдени университети са отказали участие в проекта, посочвайки, че ANELO погрешно възприема целта на резултатите от ученето, която трябва да позволи на институциите сами да определят какво очакват от студентите да постигнат и да преценят дали са успели да го направят.

Така че, въпреки че се включва късно, България се изправя пред същите въпроси, пред които и страни с много по-стари и утвърдени университетски системи. Но битката за това рейтингот на университетите да постигне най-важната си мисия – да информира кандидат-студентите какво потенциално ги очаква, ако учат и завършат определени дисциплини в определени университети – е много важна, макар и да сме само в нейното начало. ●

Да чупиш орехи с телескоп

Въпреки че рейтингът на българските висши училища е сравнително нов инструмент, той вече получава своето международно академично признание. Пепка Бояджиева разказва, че в наскоро публикувания сборник „Глобалните рейтинги и геополитиката на висшето образование“ водещи специалисти в областта като проф. Елън Хазелкор и проф. Алекс Ушър определят българския рейтинг като част от третата вълна рейтинги, които използват напълно нови източници на данни. Причината за това е измерването на реализацията на завършилите на пазара на труда. Според Бояджиева авторите не скриват изненадата си, че „първият такъв рейтинг дойде от малко вероятен източник - България“, и подчертават, че използването в него на данни за реализацията на випускниците го прави „истински иновативен“, както и че „рейтингите в България направиха точно това, което планираше от Обама рейтинг искаше да направи, но не успя“. Един от съавторите на рейтинга - Георги Стойчев от „Отворено общество“, разказва, че интерес към прилагания в България подход има от експерти от различни места по света - като се започне от Америка и Канада и се стигне до близки до нас страни като Полша и Румъния. „Оценката, включително и от чуждестранни експерти, за българската рейтингова система като инструмент за обективна и надеждна оценка на висшето образование е много висока. Но все още остава съмнението, че в България разполагаме с телескоп, но с него, образно казано, чупим орехи и не използваме пълноценно потенциалния му капацитет“, казва Мирела Хаджиева.